

Úvodní slovo

Odborné veřejnosti i ostatním zájemcům překládáme v tomto čísle recenzovaného časopisu Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni monotematické číslo k otázkám kognitivní a pragmatické lingvistiky. Oba směry se poměrně intenzivně rozvíjejí především u našich sousedů v Polsku, Německu, ale i v Rusku a na Ukrajině. V našich podmínkách zatím intenzita a rozsah výzkumu v uvedených oborech nemá potřebnou dynamiku a zázemí, i když systematictější a soustavnější výzkum již probíhá zejména pod vedením doc. Vaňkové na FF UK. Výzkum, v souladu s polskou tradicí, je věnován především problematice jazykového obrazu světa spolu se zdrojovou a cílovou konceptualizací. Velmi podrobně jsou rozpracovány procesy související s lidským tělem. Tím se směr odlišuje od ukrajinského a ruského přístupu, v němž dominuje výzkum jednotlivých konceptů.

Poněvadž samotná povaha kognitivního a pragmatického směru má interdisciplinární povahu, pokusili jsme se do tohoto čísla Act zařadit nejen vědecké studie ze sousedních zemí, ale i z nejrůznějších pomezích disciplín, s nimiž oba jmenované proudy při výzkumu kooperují.

Shrnující a analyzující článek nejen o současném stavu výzkumu ve jmenovaných oblastech výzkumu na Ukrajině a celém postsovětském prostoru, ale i problematice vztahu, vzájemné dynamiky a synergického působení konceptů v prostoru diskurzu z hlediska pragmatické lingvistiky nabízí úvodní článek prof. Mizina. Vlivem antropocentrismu a konkrétní srovnávací analýzy procesů spojených s mechanismy konceptuální metafory a úlohou zdrojových součástí při vzniku pojmů a další postup jejich jazykové reflexe v cílových oblastech se zabývá článek doc. Korostenského. Významný je i srovnávací česko-ruský plán.

Pragmatickou stránku z pohledu výrazových prostředků jazyka i širšího kontextu hodnotí další dvě práce, autorkami první je doc. Letučaja a doc. Skljarenko, autorkou druhé z nich dr. Křivancová. Zatímco obě první spoluautorky analyzují slovtvorné možnosti jazykových prostředků z pohledu různých slovních druhů ve slovníkových zdrojích, druhá autorka zvolila pro analýzu tohoto druhu specifický kontext pohádek. Analýza hodnotících a modálních charakteristik jazykových prostředků v odlišných diskurzích je předmětem studie doc. Šaškové. Ve výsledcích se ukazuje, že totožné cílové a komunikativní zaměření výpovědí může být odlišně dimenzováno nejen z hlediska celkové modaloty, ale i z hlediska typologie jednotlivých aktualizací modálních významů, což se odráží v odlišných funkcionálních typech výpovědí.

Etnokulturní složka jako významná součást kultury je spojena i s proměnami jazyka ve vzájemném působení, jak prokázal ve svém článku z ruského prostředí na styku různých etnických komunit ve vjatském regionu prof. Pozdějev. Závislost a variování pragmatické složky jazyka na aktuálním emocionálním rozpoložení mluvčího či vypravěče zkoumala dr. Mišterová. Podle jejích závěrů tak text překračuje hranice prózy a blíží se v určitých místech poetickému vyjádření a připomíná impresionistickou tvorbu či umění japonské lyrické poezie haiku.

Shodné cíle si kladly obě poslední studie, a to sepětí a ovlivňování didaktiky cizích jazyků novými poznatky, jež se objevují v lingvistice. Dr. Voltrová vidí jako

zásadní, že i v didaktice cizích jazyků se prosadil komunikativně pragmatický obrat a s ním úzce propojená kognitivní revoluce v psychologii. V lingvodidaktice byly tak nastoleny a ověřeny zcela nové hypotézy, které jsou zásadní pro výuku cizích jazyků z metodického hlediska. Opakovaně jsou diskutovány i otázky, které se týkají obsahu a cílů jazykového vzdělání a dotýkají se i pojetí jazyka jako komunikačního a poznávacího nástroje (tedy nejen jazyka jako strukturovaného systému jednotlivých znaků). Aktuální jsou i témata, jako je role pragmatické či interkulturní kompetence ve výuce jazyků. Zejména ve výuce německého jazyka tak dochází k reflexi moderních směrů lingvistiky a didaktiky cizích jazyků, i když pouze částečně. Dr. Skopeczková se zaměřila na rozmanitost témat aplikované lingvistiky a pohlíží na obor jako na propojení mezi věděním o jazyce a jeho využíváním v reálném světě, což je značně široké pole působnosti. Autorka dochází k dílčímu závěru, že aplikovaná lingvistika je velmi potřebnou vědeckou disciplínou, která umožňuje nacházet ono nevyhnutelné propojení.

Velmi vhodně, vzhledem k povaze kognitivní lingvistiky, doplňuje komplex studií diachronně orientovaná analýza vývoje vlastních jmen prof. Spáčilové v konkrétním místě města Olomouc ve 13.–17. století s tím, že antroponyma zaujímají v kognitivně-pragmatickém diskurzu významnou roli.

Celkově lze shrnout, že se zdařilo v našem čísle představit kognitivní a pragmatickou lingvistiku jako perspektivní směry lingvistického bádání. Odborníci i ostatní zájemci o obor byli seznámeni nejen s metodami a předmětem výzkumu obou směrů v obecné poloze, ale i na konkrétním jazykovém materiálu byly představeny výsledky v různých typech srovnávacích studií. Zároveň byla ukázána širší aktuálního výzkumného záběru kognitivní i pragmatické lingvistiky s nastíněním procesů vedoucích ke sbližování obou typů současného výzkumu. Nicméně kognitivní a pragmatická lingvistika v našich podmínkách stále ještě hledá své místo na pozadí strukturně orientované lingvistiky. Teprve další vývoj ukáže, zda se i v českém prostředí podaří vytvořit pevnou metodologickou bázi pro kognitivně a pragmaticky zaměřený výzkum. Půjde mimo jiné i o to, aby se česká kognitivní lingvistika mohla opřít o dostatečně průkazný materiál v podobě kvalitně zpracovaných materiálových studií, jako je tomu např. v Německu, Polsku, ale i na Ukrajině a v Rusku.

Jiří Korostenski